

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
TEISĖS GRUPĖ

IŠVADA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽAMOJO PROCESO KODEKSO 133, 168,
214 IR 225 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO PROJEKTO (toliau – Projektas)**
(TAP-20-1782; TAP-20-1783; TAIS NR.: 20-6668(3); 20-6669(3))

2020-10-27 Nr.NV-2914

Vilnius

Įvertinę Projekto atitiktį Lietuvos Respublikos įstatymams bei teisės technikos reikalavimams, teikiame šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 121 straipsnio 5 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, kardamosios priemonės, tame tarpe ir užstatas, gali būti skiriamos ne tik įtariamajam, bet ir *kaltinamajam bei nuteistajam*, tuo tarpu Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnyje apibrėžiant proceso dalyvį, kuriam gali būti taikoma ši kardomoji priemonė, vartojama „įtariamojo“ sąvoka. Manome, jog nėra tikslo apibrėžiant proceso dalyvį, kuriam gali būti taikoma ši kardomoji priemonė, apsiriboti tik ikiteisminio tyrimo stadijoje egzistuojančiu procesiniu, kadangi „įtariamojo“ sąvoka pagal tai, kaip ji yra apibrėžta BPK 21 straipsnyje, negali būti tapatinama su BPK 22 straipsnyje apibrėžtomis „kaltinamojo (nuteistojo)“ sąvokomis nei pagal šių procesinių statusų suteikimo proceso dalyviams pagrindus ir tvarką, nei pagal šių proceso dalyvių turimas teises ir pareigas, taigi siekiant BPK 133 straipsnyje vartojamų sąvokų suderinimo su BPK 121 straipsnio 5 dalies nuostata, siūlome kaip proceso dalyvį, kurio teisės ir pareigos reglamentuojamos BPK 133 straipsnyje, Projekte nurodyti ne tik įtariamąjį, bet ir kaltinamąjį (nuteistąjį). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įtariamasis ir kiti asmenys (jo šeimos nariai ir kt.) sumoka piniginę įmoką, šio straipsnio 2 dalyje vartojamos dvi skirtingos konstrukcijos: „įtariamasis ir užstato davėjas“ ir „šio straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys“, o šio straipsnio 4, 7 dalyse nurodytas tiesiog „užstato davėjas“. Siekiant išvengti skirtingo interpretavimo taikant Projekte keičiamo BPK nuostatas, siūlome suvienodinti vartojamas sąvokas (konstrukcijas), kai turima omenyje tie patys subjektai (esant poreikiui siūlome įsivesti trumpinį).

2. BPK 121 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad suėmimas, intensyvi priežiūra, namų areštas ir įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu gali būti paskirti tik ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi, kitos kardamosios priemonės – *prokuroro nutarimu, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi*, tuo tarpu Projekte siūloma įtvirtinti nuostatą, pagal kurią užstato dydį ir jo sumokėjimo terminą nustato šią kardomąją priemonę skiriantis prokuroras ar teismas, iš šią kardomąją priemonę galinčių skirti baudžiamojo proceso subjektų sąrašo eliminuojant ikiteisminio tyrimo teisėją. Pažymėtina, kad pagal BPK įtvirtintą teisinį reguliavimą ikiteisminio tyrimo teisėjas ir teismas nėra tapatūs baudžiamojo proceso subjektai, kas yra nurodoma ir pačiame BPK: jau minėtoje BPK 121 straipsnio 1 dalyje, to paties straipsnio 2, 4 dalyse, 125 straipsnio 1 dalyje, 131¹ straipsnio 2, 4 dalyse ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo procesinė kompetencija yra skiriama pagal tai, kurioje baudžiamojo proceso stadijoje – ikiteisminio tyrimo ar teismo bylos nagrinėjimo metu yra priimami sprendimai dėl kardamosios priemonės taikymo: ikiteisminio tyrimo teisėjas sprendimus dėl kardamosios priemonės taikymo priima ikiteisminio tyrimo

stadijoje, o teismas – teismo bylos nagrinėjimo metu, taigi siūlome Projekto 1 straipsnyje keičiamo BPK 133 straipsnio 2 dalyje kaip baudžiamojo proceso subjektą, turintį kompetenciją nustatyti užstato dydį ir jo sumokėjimo terminą, nurodyti ne tik prokurorą ar teisną, bet ir ikiteisminio tyrimo teisėją.

3. Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnio 2 dalyje siūloma nustatyti, kad nutarimu paskirtas užstatas sumokamas į prokuratūros depozitinę sąskaitą, o nutartimi paskirtas užstatas – į teismo depozitinę sąskaitą. Iš siūlomo teisinio reguliavimo galima manyti, kad depozitinių sąskaitų, į kurias gali būti sumokėtas užstatas, valdytojus siūloma atriboti pagal tai, kurioje baudžiamojo proceso stadijoje mokamas užstatas: jei ši kardomoji priemonė taikoma ikiteisminio tyrimo metu, užstatas mokamas į prokuratūros depozitinę sąskaitą, tuo tarpu jei ši kardomoji priemonė taikoma teismo bylos nagrinėjimo stadijoje, užstatas mokamas į teismo depozitinę sąskaitą. Minėta, kad kardomoji priemonė – užstatas gali būti taikoma ne tik ikiteisminį tyrimą organizuojančio ir jam vadovaujančio prokuroro nutarimu ar baudžiamąją bylą nagrinėjančio teismo nutartimi, bet ir ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas sprendimus dėl kardamosios priemonės taikymo priima tik ikiteisminio tyrimo stadijoje, taigi būtų logiška, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje ikiteisminio tyrimo teisėjui nutartimi nusprendus taikyti kardomąją priemonę – užstatą, pastarasis būtų mokamas ne į teismo, kaip yra siūloma Projektu, depozitinę sąskaitą, bet į prokuratūros depozitinę sąskaitą: viena vertus, sprendimas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi skirtą užstatą sumokėti į prokuratūros depozitinę sąskaitą būtų pateisinamas baudžiamojo proceso stadija, kurios metu mokamas užstatas; kita vertus, ikiteisminio tyrimo stadijoje skirtą užstatą mokant ne į teismo, bet į prokuratūros depozitinę sąskaitą nebūtų nepagrįstai apsunkintas minėto užstato administravimas.

4. Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnio 3 dalyje siūloma nustatyti, kad nutarimas ar nutartis nustatyti užstato sumokėjimo terminą yra neskundžiami, tačiau iš Projekto lieka neaišku, ar yra skundžiami (jei taip, tai kokia apskundimo tvarka) nutarimas ar nutartis, kuria, išnagrinėjus įtariamą prašymą nustatyti ilgesnį terminą užstatui sumokėti, atsisakoma šį prašymą patenkinti.

5. Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnio 5 dalyje siūloma įtvirtinti nutarimo ar nutarties skirti kardomąją priemonę – užstatą turinį: nutarime ar nutartyje, *inter alia*, turi būti nurodoma įtariamą gyvenamoji vieta, kurios adresu turi būti siunčiami *ikiteisminio tyrimo pareigūno ar teismo* šaukimai. Pažymėtina, kad, vadovaujantis BPK 170 straipsnio 1 dalimi, prokuroras turi teisę pats atlikti visą ikiteisminį tyrimą ar atskirus ikiteisminio tyrimo veiksmus, taigi, šaukimus įtariamajam turi teisę siųsti ne tik ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar teismas, bet ir prokuroras. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šiuo metu galiojančioje BPK 133 straipsnio 4 dalies, kurią Projektu siūloma keisti į 5 dalį, redakcijoje nurodyta, jog nutarime ar nutartyje skirti kardomąją priemonę – užstatą, be kita ko, turi būti nurodoma, kad įtariamajam išaiškinta jo pareiga šaukiamam atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, teisėją ar į teisną, taigi siūlome Projektu siūlomą nustatyti nutarimo ar nutarties skirti kardomąją priemonę – užstatą turinį papildyti nuostata, kad nutarime ar nutartyje, be kita ko, turi būti nurodoma įtariamą (kaltinamą ar nuteistą) gyvenamoji vieta, kurios adresu turi būti siunčiami ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo šaukimai.

6. Projekto 1 straipsniu keičiamo BPK 133 straipsnio 7 dalyje siūloma nustatyti, kad užstato davėjo ir įtariamą sutikimu įmokėta užstato suma gali būti panaudota paskirtai baudai sumokėti ar civiliniam ieškiniui patenkinti. Pažymėtina, kad baudžiamajame procese turtinio pobūdžio sankcijos, kurios gali būti taikomos įtariamajam (kaltinamajam ar nuteistajam) gali pasireikšti ne tik bauda ar sprendimu patenkinti civilinį ieškinį, bet ir sprendimu išieškoti proceso

išlaidas (BPK VIII skyrius), taigi siūlome Projektu siūlomą teisinį reguliavimą papildyti nuostata, kad užstato davėjo ir įtariamojo sutikimu įmokėta užstato suma gali būti panaudota paskirtai baudai sumokėti, civiliniam ieškiniui patenkinti ar išieškoti proceso išlaidas.

7. Projekto 2 straipsniu keičiamo BPK 168 straipsnio 5 dalyje siūloma keisti nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir nutarimų nutraukti ikiteisminį tyrimą apskundimo tvarką, nustatant, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis dėl minėtų nutarimų pagrįstumo ir teisėtumo yra galutinė ir neskundžiama. Toks teisinio reguliavimo keitimas grindžiamas tuo, kad BPK 168 straipsnio 1 dalyje ir 212 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas iš esmės užtikrina efektyvų ikiteisminio tyrimo pareigūnų bei prokuroro žmogiškųjų išteklių bei valstybės finansų panaudojimą, kadangi užkertamas kelias pradėti visiškai nepagrįstus ir užtikrinama galimybė nutraukti neperspektyvius ikiteisminius tyrimus, kurių atlikimas atima itin vertingą aptariamų subjektų darbo laiką bei valstybės biudžeto lėšas. Kartu yra užtikrinama, kad asmenų atžvilgiu nebūtų pradėti nepagrįsti baudžiamieji persekiojimai, galintys suvaržyti įtariamų asmenų teises bei sukelti negatyvias pasekmes tiek asmens reputacijai, tiek turtiniams interesams, o nepakankamai pagrįsti ikiteisminiai tyrimai gali būti efektyviai ir greitai nutraukiami. Visgi pažymėtina, kad toks aiškinimas, grindžiamas galiojančio teisinio reguliavimo efektyvumu, nėra pagrįstas kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais: toks galiojančio teisinio reguliavimo aiškinimas būtų pagrįstas tik tuomet, jei būtų pateikti konkretūs duomenys apie tai, kiek per konkretų ataskaitinį laikotarpį (pavyzdžiui, trejus metus) buvo priimta 1) nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, 2) nutarimų nutraukti ikiteisminį tyrimą BPK 212 straipsnio 1 ir 2 punktuose numatytais pagrindais, 3) kiek šių nutarimų buvo apskūsta ikiteisminio tyrimo teisėjui, 4) kiek ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtų nutarčių buvo apskūsta apygardos teismui, 5) kiek ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtų nutarčių buvo panaikinta. Tik išanalizavus minėtus duomenis galima būtų pagrįstai spręsti, ar BPK 168 straipsnio 1 dalyje ir 212 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas iš esmės užkerta kelią pradėti visiškai nepagrįstus ikiteisminius tyrimus ir užtikrina galimybę nutraukti nepakankamai pagrįstus ikiteisminius tyrimus. Nesant minėtų duomenų, trūksta pagrindimo tvirtinti, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo priimta nutartis, kuria įvertinamas ikiteisminio tyrimo pareigūno arba prokuroro sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar prokuroro sprendimas nutraukti ikiteisminį tyrimą, užtikrina efektyvų baudžiamąjį procesą bei garantuoja BPK 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos valstybės pareigos išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas, tinkamą įvykdymą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į kiekybinių ir kokybinių rodiklių analizę nepagrįstus argumentus, tokius kaip „ženkliai platesnė galimybė skusti iš *esmės mažesnio sudėtingumo bei savo esme nedideles neigiamas pasekmes asmenims sukeliančius* nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar nutraukti ikiteisminį tyrimą, įtraukiant į šių skundų nagrinėjimą net aukščiausųjų grandžių (apygardos) teismus, yra *neproporcinga* teisinio reguliavimo priemonė, *nepagrįstai apkraunanti* apygardos teismus jų kompetencijos neatitinkančių nesudėtingų ikiteisminio tyrimo klausimų“: tad lieka neaišku, kuo grindžiamas teiginys, kad nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar nutarimai nutraukti ikiteisminį tyrimą yra mažesnio sudėtingumo ir asmenims sukelia nedideles neigiamas pasekmes, kadangi atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar ikiteisminį tyrimą nutraukti įmanoma dėl bet kurios baudžiamajame įstatyme numatytos veikos, tame tarpe ir dėl veikų, kurių požymiai atitinka sunkių ar labai sunkių nusikaltimų sudėtis (pavyzdžiui, ekonominiai ar finansiniai nusikaltimai, už kurių padarymą įstatymų leidėjas numato laisvės atėmimo iki dešimties metų bausmes), kurių pasekmės nuo minėtų veikų nukentėjusiems asmenims gali būti, priešingai nei teigiama aiškinamajame rašte, sunkios. Įvertinus tai, manytina, kad nesant duomenų apie tai, kiek per konkretų ataskaitinį laikotarpį buvo priimta šiam Projektui aktualių

sprendimų, nesant minėtų duomenų analizės kiekybiniais ir kokybiniais aspektais, tame tarpe ir dėl kokių veikų (nesunkių, apysunkių, sunkių ar labai sunkių nusikaltimų požymius atitinkančių) buvo priimti minėti sprendimai, nėra aiškaus pagrindo svarstyti, ar šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas, įtraukiant į šių skundų nagrinėjimą apygardos teismus, yra *neproporcinga* teisinio reguliavimo priemonė, *nepagrįstai apkraunanti* apygardos teismus jų kompetencijos neatitinkančių nesudėtingų ikiteisminio tyrimo klausimų. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad galimybė apygardos teismui apskusti ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimus dėl nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą baudžiamojo proceso įstatyme buvo įtvirtinta 2004 m. liepos 8 d. priimtu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymu Nr. IX-2336. Minėto įstatymo projekto aiškinamajame rašte būtinybė įtvirtinti galimybę skusti ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtas nutartis buvo grindžiama tuo, kad „praktikoje yra tokių atvejų, kai ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtas sprendimas yra nepagrįstas, jo ištaisyti nebėra galimybės, nes toks sprendimas nebeskundžiamas“, taigi būtinybė nustatyti galimybę skusti ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtas nutartis buvo grindžiama iš esmės kokybiniais rodikliais, kas tik dar kartą patvirtina būtinybę prieš teikiant šiuos BPK pakeitimus išsamiai išanalizuoti tiek kiekybinius, tiek kokybinius sprendimų, susijusių su ikiteisminio tyrimo nepradėjimu ar nutraukimu, rodiklius. Šią išvadą grindžia ir aiškinamajame rašte išdėstyti teiginiai, kuriais grindžiama būtinybė priimti siūlomas pataisas: Projekto rengėjai nurodo, kad „2017 m. viso buvo priimti *net 57 tūkstančiai* prokurorų nutarimų atsisakyti pradėti, sustabdyti ar nutraukti ikiteisminį tyrimą, kurie visi galėjo būti skundžiami iki pat apygardos teismų. Šiame kontekste taip pat paminėtina, kad apygardų teismai papildomai yra itin apkrauti nesudėtingų, dažnai nepagrįstų skundų nagrinėjimu, susijusių su atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą bei ikiteisminio tyrimo nutraukimu“ – pirma, iš aiškinamojo rašto lieka neaišku, kokią dalį iš minėtų 57 tūkstančių nutarimų atsisakyti pradėti, sustabdyti ar nutraukti ikiteisminį tyrimą sudaro siūlomoms pataisoms aktualūs nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir nutarimai nutraukti ikiteisminį tyrimą, kadangi į minėtus 57 tūkstančių nutarimų yra įtraukti ir nutarimai sustabdyti ikiteisminį tyrimą, kurie su šiuo Projektu siūlomomis pataisomis yra nesusiję; antra, nors Projekto rengėjai nurodo, kad visi minėti 57 tūkstančiai nutarimų galėjo būti skundžiami iki pat apygardos teismų, tačiau, kaip minėta, į minėtus 57 tūkstančių nutarimų yra įtraukti ir nutarimai sustabdyti ikiteisminį tyrimą, kurie, vadovaujantis BPK 3¹, 63 ir 64 straipsnių nuostatomis, apygardos teismams neskundžiami; trečia, lieka neaišku, kokia dalis iš siūlomoms pataisoms aktualių nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar nutarimų nutraukti ikiteisminį tyrimą ne *galėjo būti* skundžiami, o *buvo* apskusti apygardos teismams; ketvirta, nors Projekto rengėjai nurodo, kad apygardų teismai papildomai yra itin apkrauti nesudėtingų, dažnai nepagrįstų skundų nagrinėjimu, susijusių su atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą bei ikiteisminio tyrimo nutraukimu, tačiau, kaip jau minėta, neišanalizavus kiekybinių ir kokybinių sprendimų, susijusių su ikiteisminio tyrimo nepradėjimu ar nutraukimu, rodiklių, nėra pagrindo pagrįstai teigti, kad skundai, kuriuos nagrinėja apygardų teismai, yra nesudėtingi ar dažnai nepagrįsti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar jį nutraukti, kaip jau minėta, gali būti priimamas ir dėl galimai padarytų sunkių ar labai sunkių nusikalstamų veikų, pavyzdžiui, dėl galimai padarytų ekonominio ar finansinio pobūdžio nusikalstamų veikų, dėl kurių sprendimai nutraukti ikiteisminį tyrimą gali būti priimami ir atlikus didelės apimties ikiteisminį tyrimą, kurio metu surenkama ir kelios dešimtys tomų medžiagos, taip pat surenkama daug duomenų, kurie gali būti vertinami nevienareikšmiškai – tokiais atvejais nutraukiant baudžiamąjį procesą duomenų vertinimas yra toks pat sudėtingas, kaip ir nagrinėjant bylą teisme,

kadangi ikiteisminio tyrimo metu būtina surinkti tiek įtariamąjį teisinančių, tiek jį kaltinančių duomenų. Visi šie argumentai tik dar kartą patvirtina būtinybę prieš teikiant šiuos BPK pakeitimus išsamiai išanalizuoti tiek kiekybinius, tiek kokybinius sprendimų, susijusių su ikiteisminio tyrimo nepradėjimu ar nutraukimu, rodiklius. Taipogi, įvertinus Konstitucinio teismo jurisprudenciją, kyla abejonės ar priėmus BPK 168 straipsnio 5 dalies bei 214 straipsnio 4 dalies pataisas, baudžiamojo proceso santykiai bus tinkamai sureguliuoti sudarant teises prielaidas atskleisti nusikalstamas veikas bei teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis, ar kitaip pagal įstatymą išspręsti jų baudžiamosios atsakomybės klausimą.

8. Pažymėtina, kad sistemiškai įvertinus Projektą, siekiant pakeisti BPK 214 straipsnį, papildomai turėtų būti atliktos BPK 170 straipsnio 4 dalies 3 punkto bei 173 straipsnio 1 dalies 4 punkto pataisos.

9. Siūlomomis pataisomis taip pat siūloma praplėsti apylinkių teismams teisingų baudžiamųjų bylų sąrašą. Siūlymai iš esmės grindžiami nuostata, kad apylinkės teismai ir šiuo metu nagrinėja bylas dėl galimai padarytų sunkių nusikaltimų, siūlomi įtraukti nusikaltimai pagal savo pobūdį, pavojingumą bei sudėtingumą *atitinka ne tik jau šiuo metu apylinkės teismuose pirma instancija nagrinėjamas baudžiamąsias bylas*, bet ir laikytini mažesnio sudėtingumo. Grįsdami išvadą dėl minėtų baudžiamųjų bylų mažesnio sudėtingumo Projekto rengėjai nurodo, kad „pavyzdžiui, BK 199 straipsnio 3 dalyje, 199¹ straipsnio 2 dalyje, 199² straipsnio 2 dalyje, 200 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti sunkūs nusikaltimai dažnu atveju yra išnagrinėjami supaprastinto proceso (teismo baudžiamojo įsakymo ar pagreitinoto proceso) tvarka“. Vertinant šias siūlomas pataisas ir jas grindžiančius argumentus pažymėtina, kad pirma, vadovaujantis BPK 426 straipsnio 1 dalimi, pagreitinoto proceso tvarka baudžiamosios bylos nagrinėjamos tik apylinkės teismuose, taigi manytina, kad rengiant šias pataisas, buvo nepakankamai analizuotos šiam Projektui aktualios baudžiamosios bylos kiekybiniu ir kokybiniu aspektais; antra, lieka neaišku, ar Projekto rengėjų išvada apie tai, kad apylinkės teismai ir šiuo metu nagrinėja bylas dėl galimai padarytų sunkių nusikaltimų, pagal savo pobūdį, pavojingumą bei sudėtingumą atitinkančias šiam Projektui aktualias baudžiamąsias bylas, reiškia, kad minėtos bylos nėra sudėtingos, o nagrinėjant šias bylas sprendžiami nesudėtingi teisės ir fakto klausimai, atitinkantys žemiausios grandies – apylinkės teismo teisėjo kompetenciją. Siūlomomis pataisomis siūloma apylinkių teismams nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl stambaus masto turto pasisavinimo ir išvaistymo – kyla abejonė, ar pavyzdžiui, turto pasisavinimo ar išvaistymo iš bankų, kredito unių, kitų finansinių įstaigų bylos nėra sudėtingos. Taigi, nesant detalių duomenų apie apylinkių teismams planuojamų perduoti nagrinėti baudžiamųjų bylų kiekybinius (kokios apimtys Projektui aktualios baudžiamosios bylos, kiek jose būna proceso dalyvių) ir kokybinius (kokia Projektui aktualių baudžiamųjų bylų nagrinėjimo trukmė, koreliuojanti su baudžiamųjų bylų sudėtingumu, kiek šių baudžiamųjų bylų apskūsta kasacine tvarka, kiek sprendimų panaikinta kasacine tvarka) rodiklius nėra pakankamo pagrindo tvirtinti, kad Projektui aktualios baudžiamosios bylos nėra sudėtingos, atitinkančios žemiausios grandies – apylinkės teismo teisėjo kompetenciją. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad originalioje BPK redakcijoje, galiojusioje nuo 2003 m. gegužės 1 d., buvo įtvirtinta nuostata, kad apygardos teismui teisingos baudžiamosios bylos, kuriose asmenys kaltinami padarę sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, t. y. nebuvo įtvirtinta jokių išimčių dėl atskirų sunkių nusikaltimų teisingumo apylinkių teismams. 2004 m. liepos 8 d. priimtu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymu Nr. IX-2336 buvo praplėstas apylinkių teismams teisingų baudžiamųjų bylų sąrašas, į pastarąjį įtraukiant ir sunkius nusikaltimus, numatytus BK 135 straipsnio 1 dalyje, 149 straipsnio

1, 2 ir 3 dalyse, 150 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, 180 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 2 dalyje ir 260 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Minėtų pataisų rengėjai aiškinamajame rašte tokį sprendimą grindė tuo, kad „įsigaliojus naujamam BPK apygardos teismai pranešė Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, kad dėl bylų teismo pakeitimo gerokai padidėjo jiems perduodamų pirmąją instanciją nagrinėti baudžiamųjų bylų skaičius, jie neturi galimybės bylų tinkamai ir per įstatymo nustatytus terminus išnagrinėti. Ypač daug bylų gaunama Vilniaus apygardos teisme. Šis teismas nurodo, kad nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2003 m. rugsėjo 1 d. iš viso gavo nagrinėti 119 bylų, t. y. 54 bylomis daugiau negu jų buvo gauta per tą patį laikotarpį 2002 m. Iš visų teisme gautų bylų, 79 bylos pagal senąjį BPK buvo teismo apylinkės teismui. Kaip nurodyta ir Projekto aiškinamajame rašte, siūlymas praplėsti apylinkių teismams teismo baudžiamųjų bylų sąrašą grindžiamas ir tuo, kad Teisėjų taryba 2019-04-03 rašte Nr. 36P-44-(7.1.10) ir 2020-01-09 rašte Nr. 36P-4-(7.1.10) siūlo optimizuoti ir tinkamai subalansuoti aukščiausiųjų grandžių teismų darbo krūvius, praplečiant baudžiamųjų bylų dėl sunkių nusikaltimų, kuriuos pirmą instanciją nagrinėja apylinkių teismai, sąrašą, kas reiškia, kad ir Projektu siūlomomis pataisomis iš esmės siekiama sumažinti apygardos teismų teisėjams tenkantį darbo krūvį. Pažymėtina, kad, pirma, iš aiškinamojo rašto lieka neaišku, ar teismuose yra skaičiuojamas tarp skirtingų grandžių teismų galintis būti palyginamas tipinis teisėjo darbo krūvis ir, jei taip, koks darbo krūvis šiuo metu tenka apylinkių teismų teisėjui ir apygardų teismų teisėjui; antra, apygardų teismų darbo krūvis gali būti mažinamas ne praplečiant apylinkių teismams teismo baudžiamųjų bylų sąrašą, tačiau, vadovaujantis BPK 229 straipsnio nuostatomis, perduodant bylą kitam tos pačios grandies (nagrinėjamu atveju – apygardos) teismui. Iš aiškinamojo rašto lieka neaišku, koks yra apygardos teismų darbo krūvis, ar visuose apygardos teismuose šis krūvis yra vienodas, ar teismai taiko BPK 229 straipsnyje įtvirtintas priemones, t. y. ar nustačius, kad apygardos teismas, kuriame turi būti nagrinėjama baudžiamoji byla, dirba dideliu darbo krūviu, imamasi priemonių perduoti baudžiamąsias bylas mažesniu darbo krūviu dirbančiam apygardos teismui. Tik išanalizavus minėtus aspektus galima būtų daryti pagrįstą išvadą, kad buvo imtasi visų Projekte numatytų priemonių optimizuoti ir tinkamai subalansuoti aukščiausiųjų grandžių teismų darbo krūvius. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad *teisėkūros principai išreiškia tam tikrus imperatyvius reikalavimus, keliamus teisėkūroje dalyvaujantiems subjektams, siekiant sukurti vientisą, nuoseklią, darnią ir veiksmingą teisės sistemą*. Šio įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1, 4 ir 5 punktuose nustatyta, kad teisėkūroje vadovujamasi – *tikslingumo principu, reiškiančiu, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis; atvirumo ir skaidrumo principu, reiškiančiu, kad teisėkūra turi būti vieša, su bendraisiais interesais susiję teisėkūros sprendimai negali būti priimami visuomenei nežinant ir neturint galimybių dalyvauti, valstybės politikos tikslai, teisinio reguliavimo poreikis ir teisėkūroje dalyvaujantys subjektai turi būti žinomi, visuomenei ir interesų grupėms sudarytos sąlygos teikti pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo visose teisėkūros stadijose, taip pat turi būti žinomi teisės aktų projektų rengimą inicijavę, teisės aktų projektus parengę, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą atlikę subjektai ir teisinio reguliavimo stebėseną atliekantys subjektai; efektyvumo principu, reiškiančiu, kad rengiant teisės akto projektą turi būti įvertinamos visos galimos teisinio reguliavimo alternatyvos ir pasirenkama geriausia iš jų, teisės akte turi būti įtvirtinamos veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai teisinio reguliavimo tikslą leisiančios pasiekti priemonės, turi būti skelbiami ir įvertinami dėl teisinio reguliavimo gauti pasiūlymai, o teisėkūros veiksmai atliekami per protingus terminus*. Nagrinėjamu atveju, siekiant užtikrinti minėtus teisėkūros principus, Projekto rengėjams siūlome išanalizuoti, ar buvo imtasi visų Projekte numatytų priemonių optimizuoti ir tinkamai subalansuoti aukščiausiųjų grandžių

teismų darbo krūvius, taip pat Projektą suderinti su Apylinkių teismų teisėjų sąjunga, kurios vienas iš tikslų *dalyvauti rengiant bei tobulinant teisės aktus, susijusius su teismų (teisėjų) veikla*, kadangi Projektas tiesiogiai susijęs su apylinkių teismų darbo organizavimu bei žmogiškųjų išteklių planavimu.

Teisės grupės patarėja

Elena Ražanskienė

Teisės grupės patarėja

Aida Gritienė

